

A KATEKÉTA- ÉS HITTANÁRKÉPZÉS HANGSÚLYOS PONTJAI EGY KUTATÁS FÉNYÉBEN

1. A TÉMA INDOKLÁSA, IDŐSZERŰSÉGE

A mai magyar egyház - úgy az egyházi vezetők, mint a plébániai kisközösségek szintjén - önmaga helyzetét vizsgálva folyamatosan arra törekszik, hogy megtalálja a helyét a mai társadalomban. Célja az, hogy egyszerre legyen korszerű és értékmegőrző, kommunikációjában megfeleljen a modern kor kihívásainak és segítse mindazokat, akik az egyház tagjai kívánnak (újra) lenni. Ezt fontos szem előtt tartani az egyházi felsőoktatás vezetőinek és munkatársainak, akik közvetlenül vesznek részt abban, hogy a leendő lelkipásztorok, hittanárok, katekéta- és lelkipásztori munkatársak milyen szemlélettel és milyen gyakorlati képzés elsajátítása után kezdik meg ténykedésüket az egyház szolgálatában.

Egy 2007-ben elindított vizsgálat felnőttkori megtérőket megszólítva két ütemben vizsgálta azt, hogy melyek azok a tényezők, amelyek leginkább befolyásolták felnőttkori megtérésüket.¹ A vizsgálat vallásszociológiai és gyakorlati teológiai szempontból közelíti meg a megtérés jelenségét, ám a kutatás keretein belül feldolgozásra került az a lényegi kérdés is, hogy a megtérők közül milyen arányban részesültek gyermekkorukban vallásos nevelésben, jártak-e katekézisra/hittanra illetve részesültek-e beavató szentségben.

Jelen tanulmány célja a fent említett kutatás adatait felhasználva fényt deríteni arra: (1) melyek azok a legfontosabb elemek, amelyek megjelentek a gyermekkori vallásos impulzusok esetén, (2) mik voltak azok, amelyek pozitív hatással voltak, (3) melyek azok az események, tényezők, amelyek negatív hatást váltottak ki bennük és ez esetleg konkrétan az egyháztól való eltávolodáshoz vezetett. A kapott adatok feldolgozása alapján a levont következtetéseket célszerű a leendő katekéták, hittanárok, lelkipásztorok képzése során felhasználni.

Írásomban elsőként röviden bemutatom azt a kutatást, amely alapján foglalkozom a fent említett kérdésekkel. Azt követően a fogalomtisztázások következnek, melyben a nagyobb rálátás és kitekintés érdekében nem csupán az említett kutatás, hanem az

¹ Az első ütemben végzett kutatás összegző tanulmánya megjelent a *Deliberationes* 2008/1. számában: Ferencz Zoltán – Keszeli Sándor – Kovács-Krassói Anikó: A megtérést elősegítő tényezők a mai magyar fiatal- és felnőttkori megtérők életében címmel. (In: *Deliberationes* 2008/1. 163–216)

A második ütem tanulmányai két részletben kerülnek megjelenésre Ferenczi Zoltán – Keszeli Sándor – Thoma László: A megtérés tényezői I.-II. címmel. In: *Deliberationes* 2010/2. 57–82. valamint 2011/1. 21–43.

„Ifjúság 2008 Gyorsjelentés” idevonatkozó adatait is felhasználom. A hipotézisek felállítására és az adatok statisztikai elemzését követően sor kerül a hipotézisek vizsgálatára, végül a következtetések levonására.

2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A kutatás módszere kérdőíves felmérés. A teljes kérdőív összesen 18 itemből áll, 11 nyílt- és 7 zárt végű kérdést tartalmaz. 10 kérdés vizsgálja a kitöltő demográfiai hátterét, 8 kérdés vonatkozik hitre, megtérésre, egyházra, ebből a gyermekkori vallásos nevelésre vonatkozóan 3 kérdés szerepel, az első zárt, a másik kettő nyitott kérdésként. Jelen tanulmány adatai és következtetései e három kérdés elemzése mentén kerülnek bemutatásra.

A gyermekkori vallásos neveléssel kapcsolatos kérdések elsőként arra kérdezték rá, hogy a válaszadó részesült-e vallásos nevelésben, illetve - amennyiben igen - milyen jelentőséget tulajdonít annak megtérése szempontjából, mi volt abban, ami segítette őt a tudatos hitre jutásban, illetve mi volt, ami gátolta.²

A feldolgozott 310 értékelhető kérdőív kitöltője (248 fő katolikus, 56 fő református és 6 fő evangélikus) az ország 97 különböző településén él. A kérdőívek feldolgozása tartalomelemzéssel történt. A kutatás első ütemében valamennyien a római katolikus egyház tagjai közül kerültek megszólításra, a második ütemben történt megkérdezések után a következő adat áll rendelkezésünkre: 248 fő katolikus, 56 fő református és 6 fő evangélikus válaszolt a feltett kérdésekre (közülük 188 nő, 122 férfi).³ Az adatfeldolgozás során valamennyi kitöltött kérdőív felhasználásra került, ám jelen tanulmányban a gyakorlati következtetéseket inkább katolikus szempontból igyekeztük levonni - tekintettel arra, hogy a folyóirat megszólított célcsoportját elsősorban a katolikus egyházi intézmény munkatársai, oktatói, hallgatói teszik ki.

3. FOGALOMTISZTÁZÁSOK ÉS HIPOTÉZISEK

Az alábbiakban az a két kulcsfogalom kerül tisztázásra, mely kiindulópontként jelenik meg (gyermekkori vallásos nevelés) valamint a kutatás célkitűzésével van szoros összefüggésben (hittanár- és katekétaképzés).

3.1. Vallásos nevelés a gyermekkorban

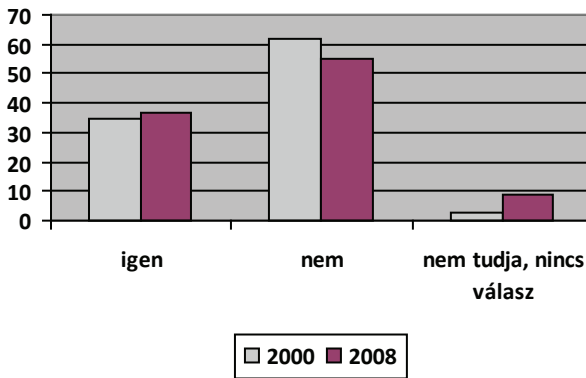
A gyermekkori vallásos nevelés szinterei jellemzően a családban és intézményi keretek között zajlanak. Kedvező eset, ha egy gyermek életében mindez párhuzamosan zajlik, ám a mai magyar társadalom helyzetét tekintve elmondható, hogy a családi szinten csekély arányban kapnak vallásos indíttatást.

Arról, hogy a magyar fiatalok össztársadalmi szinten vallásos nevelést kapnak vagy

2 A kutatás kérdőíve, hitre, megtérésre vonatkozó kérdései, 12–13. kérdés.

3 Az adat Ferenczi – Keszeli – Thoma: A megtérés tényezői I. című tanulmánya alapján. In. *Deliberationes* 2010/2. 57–82.

sem az elmúlt években, az „Ifjúság2008 Gyorsjelentés” ad pontos információt. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium által megrendelt nagymintás kutatás (2000 és 2004 után) harmadik alkalommal méri a 15–29 éves kor közötti fiatalok helyzetét, gondolkodásmódját, életvitelüket, őket foglalkoztató kérdéseket. A kutatás külön fejezetben foglalkozik a megszólított korosztály vallásosságával. A megkérdezett fiatalok - önbesorolás alapján – fele tartotta magát vallásosnak. A gyermekkori vallásos nevelésre vonatkozó kérdésre a következő arányban születtek a válaszok:

Vallásosan nevelték, nevelik Önt otthon?⁴

Tanulmányunk szempontjából érdekes az a kérdésfeltevés, mely arra keresett választ, van-e szignifikáns különbség az egyes felekezetben megkereszteltek, bejegyzettek aránya és aközött, hogy mely felekezethez érzik magukat tartozónak. Az eredmény azt mutatja, hogy jelentős eltérés mutatkozik az adatok között. Míg a keresztség által a fiatalok 57%-a tartozik a római katolikus egyházhoz, addig csupán 40%-uk érzi az egyházhoz tartozónak magát.⁵A fent említett összefüggés azért lényeges, mert míg a keresztség általi egyházhoz való tartozás jellemzően szülői döntés eredménye, addig az egyházhoz tartozás érzése szubjektív elemeket tartalmaz és önálló döntést feltételez. Továbbgondolva arra a feltevésre is következtetni enged, mely szerint a vallásos nevelés lezárul a gyermek megkereszteltetésével, s így érthetőek meg a kapott adatok összefüggései. A megkérdezett fiatalok döntő többsége hiába tartozik bejegyzés által egy egyházhoz, vallásos nevelés hiányában lényegesen kisebb arányban érzik valóban az adott egyházhoz tartozónak magukat.

A fent említett összefüggések lényegesek a gyermekkori vallásos nevelés tárgyalása-

⁴ Adatok az „Ifjúság2008 Gyorsjelentés” alapján. http://www.piarista.hu/system/files/ifjusag2008_gyorsjelentés_090520.pdf [2011-03-25]

⁵ További részletek az „Ifjúság2008 Gyorsjelentés”-ben. http://www.piarista.hu/system/files/ifjusag2008_gyorsjelentés_090520.pdf [2011-03-25]

kor, hiszen akár a hiánya, akár a megléte jellemzően befolyásolja a felnőttkori tudatos vallásgyakorlást, egyházhoz tartozást.

Az adatok jól kiegészítik a Magyar Katolikus Püspöki Kar Országos Hitoktatási Bizottságának állapotleírását a magyar családokról. Az elemzés szerint a családok jelentős része vallási kérdésekben tájékozatlan és híján van a követendő példának.⁶

Jelen tanulmány azonban különösen az intézményes keretek között történő vallásos nevelés különböző formáira és annak jelentőségére fektet hangsúlyt.

Ma Magyarországon a római katolikus egyház a plébániai katekézist, az egyházi iskolai kötelező hitoktatást vagy a közoktatási intézményekben zajló fakultatív lehetőségként szolgáltatott hitoktatást vállalja magára. Fenntartótól függően az alkalmazott hitoktatók/hittanár-nevelők, lelkipásztorok valamennyi korosztály számára lehetőséget biztosítanak a katekézisben való részvételre, szentségek felvételére. A kép színes, ám sokkal inkább árnyalja a helyzetet az a tagolás, mely arra fókuszál, hogy milyen szempontú és központú az adott katekézis vagy fiatalokkal történő foglalkozás. A Magyar Kateketikai Direktórium a bevezetőjében hív mindnyájunkat a szemléletváltással együtt egy „szótárváltásra” is: hitoktató helyett katekéta, hittan helyett katekézis használatára.

3.2. Korszerű hittanár- és katekétaképzés

A hit „átadását” az elmúlt évtizedekben jelentősen meghatározták az egyház életének politikai nyomásra történt változásai. Az iskolák államosítása és a szerzetesrendek feloszlása szinte teljes mértékben ellehetetlenítette a fiatalok nevelését. A katekézis kizárólag plébániái keretek között történhetett, a közösségi tartalom nagymértékű visszaszorításával. Ez mindenképpen rontotta a minőséget, egyre inkább a hitismeretek átadására korlátozódott. A korábbiakhoz képest visszaszorultak a közösségformáló mozgalmak (vö. cserkészlet, Regnum Marianum, KALOT, KALÁSZ), nehézkessé váltak a segédeszközök, kiadványok, hittankönyvek kiadása. A külső nehézségek mellett gondot okoztak a hitoktatók módszertani hiányosságai, a dogmatikus stílus, melyet képviseltek, a karizmatikus egyéniségek háttérbe szorulása.⁷

Mindez hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt évtizedekben jellemzően a katekézis pusztán vallási ismeretek átadását jelentette, hiányzott a közösségformálás, nevelés. Ezzel szemben merőben új utakat tár fel és javasol a Katekézis Általános Direktóriuma. A dokumentum szerint a katekézis szerepe közösségformáló, evangelizáló, beavató; missziós feladatai vannak valamennyi korosztály számára.⁸ Ennek megfelelően külön fejezetet szentel a katekézis szolgálatára való felkészülésnek/felkészítésnek.

„Mindezek a feladatok abból a meggyőződésből születnek, hogy bármilyen lelkipásztori tevékenység, amelynek nincsenek megfelelően képzett és felkészített személyei, kérdésessé

6 Magyar Kateketikai Direktórium (2000). Szent István Társulat, Budapest. 2. rész 2.1.2

7 I.m. 2. rész. 2.2.3.-2.2.5.

8 A Katekézis Általános Direktóriuma (1998). Szent István Társulat, Budapest. 3.-4. rész

válik. *A tárgyi eszközök nem lehetnek valóban hatékonyak, ha nem jól képzett katekéták használják.*⁹

A II. vatikáni zsinat, mely a katekéták munkáját nagyon jelentősnek tekinti, kétféle katekéta típust különböztet meg annak függvényében, hogy teljes- vagy részmunkaidőben végzi a tevékenységét, bár a dokumentum főfoglalkozású katekétáknak és kisegítő katekétáknak nevezi őket. Munkájukat különösen lényegesnek tartja, hiszen kevés a pap ahhoz, hogy mindenkihez eljusson az evangélium üzenete, ezért a katekétáknak a papság értékes munkatársaivá kell válniuk.¹⁰ Valamennyi ezzel foglalkozó dokumentum egyöntetűen azt jelzi, hogy a katekétát fel kell készíteni arra, hogy hatékonyan tudja hirdetni Jézus örömhírét, képes legyen közösséget formálni, hitelesen tudjon Krisztust követve élni és életmódjával vonzó példaként mások előtt állni.

Mindezen szempontok annak fontosságát emelik ki, hogy az egyház küldetésének fontos eleme a korszerű katekétaképzés, akik hatékony munkája révén az intézményes vallásoktatás valamennyi korosztály számára biztosítható. Ma Magyarországon számos egyházi felsőoktatási intézményben folyik ilyen irányú képzést. Az egyházi felsőoktatás rendszere két sajátos területet foglal magában: a hitéleti képzést (lelkész, hittanár) és az ún. világi szakokat (jog, tanítóképzés). Jelenleg egy katolikus egyetem, a Budapesten működő Pázmány Péter Katolikus Egyetem rendelkezik hat különböző karral. Római katolikus hittudományi főiskolák a következő helyeken működnek: Egerben, Esztergomban, Győrött, Pécsen, Szegeden, Vácott és Veszprémben, valamint Budapesten a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola.

3.3. A tanulmány hipotézisei:

1. Feltételezésünk szerint a felnőttkori megtérők jelentős része gyermekkorában részesült vallásos nevelésben.

2. Hipotézisünk szerint a gyermekkori vallásos nevelésnek az elmúlt évtizedekben számos negatív hatása volt, hiszen - amennyiben fennállt gyermekkori kapcsolat az egyházzal - az egyháztól való eltávolodás történt. Feltételezzük ugyanakkor, hogy a felnőttkori megtérésben segítséget jelentettek a lehetséges pozitív hatások is.

3. Azt feltételezzük, hogy a katekézis/hitoktatás minősége, vonzóvá tétele jelentős mértékben befolyásolja az egyházban maradás esélyeit. A pusztán ismeretközpontú hitoktatás nem elegendő a fiatalok számára, hogy elkötelezett egyháztagokká váljanak.

4. A hittanár-nevelő-, katekéta-lelkipásztori munkatárs- és lelkipásztorképzés során olyan ismeretek és szemlélet átadásra van szükség, mely a tapasztalat- és közösségközpontú hitoktatás/katekézist célozza meg.

9 Magyar Kateketikai Direktórium (2000). Szent István Társulat, Budapest. 2. fejezet

10 Ad Gentes. Határozat az egyház missziós tevékenységéről. In: A II. Vatikáni Zsinat tanítása (1986). Szent István Társulat.

4. AZ ADATOK STATISZTIKAI ELEMZÉSE

A kérdőívek kitöltői a hitre vonatkozó kérdések közül az alábbiak vonatkoznak:

1. (11. kérdés) *Volt-e részed vallásos nevelésben gyermekkorban? (Húzd alá a megfelelőt!)*
2. (12. kérdés) *Ha igen, röviden összegezd főbb sajátosságait, állomásait!*
3. (13. kérdés) *Milyen jelentőséget tulajdonítasz gyermekkori vallásos neveltetésednek felnőttkori megtérésed szempontjából? Mi volt ebben, ami segített a tudatos, felnőttkori hitre jutásban? Mi volt, ami gátolt?¹¹*

A fenti három kérdés alapján a következő adatok állnak rendelkezésünkre:

A felnőttkori megtérőket vizsgáló kutatás válaszai alapján kiderül, hogy a kutatásban résztvevők többsége valamilyen módon részesült gyermekkori vallásos nevelésben. Felekezettől függetlenül 65,5%-uk arról számolt be, hogy gyermekkorában vallásos nevelésben részesült. A római katolikus válaszadók kevesebben (60,9%), a refomátus/evangélikus egyház tagjai lényegesen nagyobb számban (83,9%).

Az, hogy a vallásos nevelésnek milyen sajátosságai és főbb állomásai voltak, nyílt végű kérdésként fogalmazódott meg. Ebből kifolyólag az adatok különböző kategóriák megfogalmazásával kerültek elemzésre.

A válaszok alapján kiderült, hogy a vallásos neveletésnek pozitív és negatív hatásai egyaránt lehettek, olykor - egymástól függetlenül - párhuzamosan, olykor kizárólagosan.

A vallásos neveltetés pozitív hatásai

a.) A legfontosabb hittartalmak ismerete fontos volt a válaszadók számára abban, hogy felnőtt megtérőként egy alaptudás birtokában voltak, amelyre építkezni lehetett (46%). Ezzel kapcsolatban jobbra katekézis során megszerzett tudás megszerzéséről számoltak be. Itt célszerű megemlíteni, hogy a kutatásban résztvevők több mint fele (54,5%) gyermekkorában járt katekézis foglalkozásra, melynek pozitív és negatív hatásai egyaránt voltak. (Negatív hatásokról a későbbiekben.)

b.) A szokások, az egyházi szervezet ismerete szintén gyakran említett pozitív hatás. A válaszadók arról számoltak be, hogy előnyt jelentett számukra felnőttkori megtérőként, hogy otthonosan mozogtak a liturgikus eseményeken, nem volt teljesen idegen az (újra)választott egyházi közeg (37%). Kifejezetten gyakran került említésre előnyként az, hogy ismeretük volt arról, hogyan kell egy szentmisén, liturgikus eseményen viselkedni, azért felnőttként nem gátolta őket a keresésben.

c.) Hívó személy példáját számos válaszadó említette. Leggyakrabban családtag (nagy szülő, szülő), ritkábban egyházi személy (pap, hitoktató) személye maradt példértékű életük során (32,5%). Gyakran számoltak be arról, hogy amivel gyermekkorban

¹¹ Az idézett kérdések majd a továbbiakban használt adatbázis Ferenczi – Keszeli – Thoma: A megtérés tényezői I. című tanulmányból szerzői engedéllyel került felhasználásra. In: *Deliberationes*, 2010/2. 57–82.

nem tudtak azonosulni, elsősorban generációs különbséggel magyarázva azt (családtagok esetén), felnőttként képesek voltak értéként kezelni, sőt, követendő mintaként használni.

d.) Személyességről, bensőséges beszélgetésekről, meghatározó gyermekkori vallásos élményekről szintén írtak a válaszadók (11,3%).

e.) Isten szeretetének megismerése gyermekkori emlékként segített az egyház iránti elköteleződésben (9,4%). A válaszadók ezen hányada arról számolt be, hogy az Istentől való eltávolodásnak önmagát tekinti okaként (pl. pénzszerzés, az élet „élvezete” erősebb ingernek bizonyult).

Végül előnyként értékelte a válaszadók egy része azt is, ha nem részesült gyermekkorában vallásos nevelésben, ezáltal mentesült előítéletektől, lehetséges rossz élményektől.

Összesítve az adatokat elmondható, hogy a gyermekkorban vallásos nevelésben részesülő válaszadók döntő többsége (92%) arról adott számot, hogy a gyermekkori élményeknek voltak pozitív hatásai is (a válaszadásban lehetséges volt párhuzamosan pozitív és negatív hatásokról beszámolni).

A vallásos neveletés negatív hatásai

A válaszadók 65%-a arról számolt be, hogy részesült gyermekkori vallásos nevelésben, tehát az alábbi adatok ismertetésekor és magyarázatakor ez az adat tekinthető 100%-nak. A kutatásban résztvevők válaszai alapján a negatív hatások megállapításakor is különböző kategóriák felállítása révén váltak feldolgozhatókká az adatok.

a.) A válaszadók legnagyobb hányada a taszító isten-, egyház- és keresztényképet tartotta a legdöntőbb negatív hatásnak (24%). Válaszaik alapján szorosan ehhez kapcsolódott a vonzó közösség hiánya. A katekéta személye, stílusa döntő volt minden válaszadó számára, sokan hiányolták részükről a nyitottság meglétét és zavarta őket a merev, dogmatikus stílus. A válaszok arra engednek következtetni, hogy a katekéta személye döntő volt a negatív hatások említésekor. Szintén jelentős negatív hatást váltottak ki az apostolkodásra képtelen hívek és a vallásos emberek hiteltelen viselkedése. Sokan jelezték azt, hogy az egyházat bürokratikus, divatjamúlt intézménynek látják, ahol örömtelenséget és élettelenséget tapasztaltak.

b.) A megfelelő katekézis hiányát a válaszadók 15%-a jelezte. Itt elsősorban az ismeret- és nem közösség centrikus katekézis megtapasztalása fogalmazódott meg. Említésre került a rideg hittanórák légköre ugyanúgy, mint az unalmas, tartalmatlan prédikációk.

c.) A szokás kényszerítő ereje a felnőttkori megtérők jelentős részét visszatartotta az egyházban való maradástól (11,8%). Az egyházi előírások tartalom nélküli betartását a válaszadók gyakran riasztónak találták, a hit nélküli vallásosságot pedig taszítónak.

d.) A szülői példa hiánya nagy mértékben befolyásolta a válaszadókat az egyháztól való elszakadásra, bár kétségtelenül érdekes az adat, mely szerint „mindössze” 10,3% jelezte ezt problémaként. Érdeemes összevetni ezt a szempontot azzal a ténnyel, hogy a

vonzó keresztény közösség hiánya és a katekéta személye nagyobb mértékben generálta az egyháztól való eltávolodást. Ez mindenképpen felhívja figyelmünket a hiteles, jól képzett karizmatikus katekéták és lelkipásztorok szerepének fontosságára és felelősségére.

e.) Említésre méltó azok száma, akik a félelmet jelölték negatív hatásként (4,9%). Ebben benne foglaltatik a nagyszülő félelmetes istent közvetítő képe ugyanúgy, mint a hittartalmak téves átadásából fakadó félelmek (félelem Isten büntetésétől, ítéletétől). Bár ez a tényező más összefüggések kapcsán is megjelenik, de kiemelten kell kezelni annak érdekében, hogy a következtetések levonásakor kellő súllyal kerüljön említésre.

A fenti kategóriák jól mutatják, hogy a gyermekkori vallásos nevelésnek, akkor ért impulzusoknak számtalan negatív hatása lehet. A kutatás szempontjából ezek hangsúlyozása azért lényeges, hogy a problémákra adekvát válaszok és megoldási javaslatok szülessenek.

5. A HIPOTÉZISEK VIZSGÁLATA

Feltételezésünk szerint a felnőttkori megtérők jelentős része gyermekkori vallásos nevelésben részesült.

A kapott adatok alapján megállapítható, hogy a válaszadók 65,5%-a vallásos nevelésben részesült. A felekezetek közötti megoszlás igen eltérő, a protestáns egyházak megszólított tagjai lényegesen nagyobb számban jelezték ezt. Arra keresve a választ, hogy a vallásos nevelés családon belül vagy plébániai, gyülekezeti szinten zajlott, az adatok azt bizonyítják, döntő többségük (82,6%) az adott egyház intézményes keretei között történtek, lényegesen kisebb arányban (17,4%) családi közegben. Az intézményes formához kapcsolódva a felnőttkori megtérők közel fele (46,1%) részesült beavató szentségekben. Ha azonban csupán azt a réteget vizsgáljuk, akik jártak plébániai vagy gyülekezeti katekézisre, azt láthatjuk, hogy döntő többségük (78,7%) beavató szentségekben részesült. A felekezet közötti megoszlást vizsgálva az adatok azt támasztják alá, hogy e tekintetben a református és evangélikus illetve a katolikus válaszadók között nincs számottevő különbség.

A kapott adatok tehát az első feltételezést igazolják, egyben továbbgondolkodásra késztetnek. Úgy tűnik, hiába jár egy kisgyermek/ fiatal katekézisre, a család támogatása nélkül nem tűnik hatékonynak.¹²

Hipotézisünk szerint a gyermekkori vallásos nevelés az elmúlt évtizedekben számos negatív hatással rendelkezett, hiszen – amennyiben fennállt gyermekkori kapcsolat az egyházzal – az egyháztól való eltávolodás történt. Feltételezzük ugyanakkor, hogy a felnőttkori megtérésben segítséget jelentettek a lehetséges pozitív hatások is.

A kutatás adatainak összegzése alapján kimondható, hogy a felnőttkori megtérők

¹² A megkérdezettek közel 83%-a intézményes keretek között zajló vallásos nevelésben részesült, közvetlenül csupán 17%-uk számolt be családban kapott vallásos nevelésről.

gyermekkori vallásos impulzusainak – történtek azok akár családi, akár egyházi közegben – pozitív és negatív hatásai egyaránt voltak. A kutatás egy nyílt végű kérdésben adott lehetőséget a válaszadásra. Mindenképpen lényeges ismételtlen kihangsúlyozni, hogy a megkérdezettek 92%-a azt jelezte, hogy volt pozitív hatása¹³ a gyermekkori vallásos neveltetésének. Az összesített adatok arra engednek következtetni, hogy hozzávetőlegesen ugyanannyi tényező segítette őket a felnőttkori hitre jutásban, mint amennyi gátolta.

A pozitív hatások vizsgálatakor a válaszok alapján öt kategóriát lehetett felállítani:

Pozitív hatások	Százalékos megoszlás
Isten szeretetének megismerése	9,4%
Személyesség, bensőséges beszélgetések, meghatározó gyermekkori vallásos élmények	11,3%
Hívő személy példája	32,5%
A szokások, az egyházi szervezet ismerete	37%
A legfontosabb hittartalmak megismerése	46%

1. sz. táblázat

A gyermekkori vallásosság negatív hatásai szintén öt kategóriába voltak sorolhatóak:

Negatív hatások	Százalékos megoszlás
Félelem	4,9%
A szülői példa hiánya	10,3%
A szokás kényszerítő ereje, az egyházi előírások tartalom nélküli követése, hit nélküli vallásgyakorlás	11,8%
A megfelelő katekézis hiánya (középpontban az ismeret és nem a közösség)	15%
Isten-, egyház- és keresztyénképet, vonzó közösség hiánya	24,4%

2. sz. táblázat

¹³ Ez nem jelentett kizárólagosságot, azaz lehetőségük volt emellett negatív hatást is megjelölniük.

A felnőttkori megtérőkkel foglalkozó kutatás és jelen tanulmány legfontosabb célkitűzése az összefüggések keresése és a megfelelő következtetések levonása. A fenti adatok és diagramok alátámasztják a hipotézis megállapítását, mely szerint a gyermekkori vallásos nevelésnek pozitív és negatív hatásai egyaránt voltak. A tanulmány célja az, hogy ezeket a tényezőket figyelembe véve azt vizsgálja, milyen tanulságai vannak a kapott adatoknak.

Azt feltételezzük, hogy a katekézis/hitoktatás minősége, vonzóvá tétele jelentős mértékben befolyásolja az egyházban maradás esélyeit. A pusztán ismeretközpontú hitoktatás nem elegendő a fiatalok számára elkötelezett egyháztaggokká válni.

A fenti adatok birtokában jól látható, hogy a felnőttkori megtérők jelentős része személyes tapasztalatokról számol be, amikor a hitoktatással/katekézissel kapcsolatban hiányosságokat vagy kifogásokat fogalmaz meg. Az jól látszik, hogy jelentősége van a hittartalmak átadásának, hiszen a válaszadók 46%-a ezt pozitív hatásként értékelte. Ugyanakkor hátráltató tényezőként is megjelölték az ismeretcentrikus hitoktatás, amennyiben ez kizárja a közösség létrejöttét a katekézis során.¹⁴ Ez különösen azokban az esetekben jelent meg, amikor a hitoktató rideg, dogmatikus stílusa gátat vetett a közösség kialakulásának. A személyes vallomások alapján az is adatként áll rendelkezésünkre, hogy a megkérdezettek külön említik a hitoktató személyének fontosságát és külön a megfelelő katekézis hiányát. Természetesen a két tényező szoros összefüggésben áll egymással, ám a válaszadók ezt külön kezelték.

Összességében kimondható, hogy a hipotézist az adatok alátámasztották. A felnőttkori megtérők válaszaikban beszámoltak a gyermekkori vallásos nevelés pozitív hatásairól és hátráltató tényezőiről egyaránt. Az egyes kategóriák részletes elemzése a megfelelő következtetések levonására kell, hogy ösztönözzön bennünket.

A hittanár-nevelő-, katekéta-lelkipásztori kiegészítő- és lelkipásztorképzés során olyan ismeretek és szemlélet átadásra van szükség, mely a tapasztalat- és közösségközpontú hitoktatás/katekézist célozza meg.

A kutatásban megszólított válaszadók vallomásai alapján megfogalmazható, hogy a felsőfokú képzésben szükség van szemléletváltásra. A vallásos nevelés negatív hatásának vizsgálatakor született eredmények azt támasztják alá, hogy a taszító isten-, egyház- és kereszténykép, a vonzó közösség hiánya a válaszadók 24%-ának jelentett problémát, a megfelelő katekézis hiánya 15% esetén, a félelem, mely a helytelen istenkép bemutatása okozhatott, közel 5% esetén jelent meg. Mindezen tényezők kialakulásának közös gyökere szemléletbeli, módszertani problémákra utalhat.

A felnőttkori megtérők gyakran használták a katekézis kapcsán az élettelen, üres, tartalmatlan, rideg, örömtelen, régimódi jelzőt. Számos beszámolóban megfogalmazódott a közvetlenség, nyitottság iránti vágy, az elfogadó közösség iránti igény. A vá-

14 Vö. 2. számú táblázat

laszadók a katekézis során egy szerető Isten iránt vágyakoztak, akiben bízni lehet és állandó kapcsolatban élni vele. Mindezek felsorolása azért fontos, hogy jól megfoghatóvá váljanak azok a tapasztalatok, amelyeket a felnőttkori megtérők szereztek gyermekkori vallásos nevelésük során. A kutatás adatainak vizsgálata akkor nyer értelmet, ha a következtetések levonása után beépítjük a képzés gyakorlatába és szemléletébe. E tanulmány célja az, hogy felhívja a figyelmet a folyamatos innovációra és nyitottságra, miszerint a katekétaképzés célja képessé és alkalmassá válni az evangélium továbbadására; a katekézis lényege pedig a Krisztus-központúság, mely arra irányul, hogy a megtért ember közösségre lépjen Jézus Krisztussal.¹⁵

6. KÖVETKEZTETÉSEK

A fenti hipotézis-vizsgálatok nyomán felvetődik a kérdés, melyek az autentikus válaszok a kutatás során megfogalmazódott problémák megoldására. Melyek azok a sarokpontok, ahol különösen szükséges változtatni? Mely tényezők váljanak hangsúlyossá?

A kutatás eredményei alapján négy olyan területe van az egyház tevékenységének és feladatainak, melyeket célszerű fókuszba állítani.

6.1. A katekéta/lelkipásztor személye

Ők azok, akik az egyház intézményi szintű nevelésében akár plébánián akár állami/egyházi iskolában elsőként foglalkoznak a gyermekekkel, fiatalokkal. (A lelkipásztort itt katekétaként is fontos kihangsúlyozni, hiszen legtöbb esetben ők maguk is tartanak katekézis foglalkozásokat.) A beérkezett adatok alapján - amint az előzőekben már megfogalmazásra került - a katekéta személye meghatározó a vallásos nevelés során. A katekéta emberi, keresztényi és apostoli érettsége mellett¹⁶ nélkülözhetetlenül jelen kell lennie a derűnek.¹⁷ Mindez akkor érhető el, ha munkája mellett, amennyire lehetősége van rá, figyel arra, hogy tudatos lelkiéletet éljen. Ezzel egyrészt hitelessé válik, hiszen, amiről beszél, maga éli is azt, másrészt segítséget jelenthet számára kellő lelki erővel felvértezve végezni munkáját. Oktatásban, nevelésben résztvevő szakemberként törekednie kell a módszertani változatosságra és minél szélesebb körű pszichológiai és pedagógiai ismeretek megszerzésére. Lényeges az életkori sajátosságoknak megfelelő interaktív foglalkozások megszervezése, mely aktivitásra hívja és készíti a katekézisben résztvevőket. Ugyanilyen súllyal bír az empátikus megközelítés, mely nyitott a fiatalok problémáira¹⁸ és az igazság folyamatos keresése.¹⁹

Természetesen nincs tökéletes hitoktató/katekéta, de az arra való törekvés pótolhatja az esetleges gyengeségeket, hibákat.²⁰

15 Katekézis Általános Direktórium (1998). Szent István Társulat, Budapest, 2. fejezet

16 Uo.

17 (szerk.) Szőke János (1998): Hittan – de hogyan? Don Bosco Kiadó, Budapest. 373–387.

18 Magyar Kateketikai Direktórium (2000). Szent István Társulat. 9. rész

19 Kozma Gábor (2010): Nevelésügy – lehetőségek és remények. In: Katolikus Pedagógia, 2010/1. 125–128.

20 Györgyiné Koncz Judit (2005): Pályaismeret, pályorientáció. Károli Egyetemi Kiadó, Budapest. 189–191.

6.2. Liturgia, szimbólumok

A kutatásban résztvevő felnőttkori megtérők gyakran számolta be arról, hogy az egyháztól való távolmaradásuk okaként közrejátszottak az egyházi szertartások. A vallomások gyakran arról tanúskodtak, hogy a válaszadók nem értették a szertartások lényegét, üresnek, gépiesnek, unalmasnak találták. Mindezek a jelzők arra engednek következtetni, hogy a résztvevők nem voltak tisztában a szimbólumok jelentőségével, a szentségek, szentelmények valódi tartalmával. Ezek hiányában hiába vettek részt az adott liturgiákon, azok megértése nélkül tartalom nélküli szokásokká devalválódtak.

Mindezek kiküszöbölése több út is lehetséges. Egyrészt célszerű a katekézis során kiemelten hangsúlyt fektetni a liturgikus színek, cselekedetek, mozdulatok, tárgyak jelképeinek magyarázatára.²¹ Mindez elkezdődhet már az óvodáskorúak katekézise során, de valamennyi korosztály számára szükséges ismétlődően és spirálisan egymásra építve mélyíteni azt.²²

Másrészt fontos lenne a különböző korosztályok számára az életkori, mentális és kognitív sajátosságaiknak megfelelő liturgikus események megszervezésére. Az ország számos pontján régóta bevált gyakorlat az óvodások és gyermekek szentmiséje, ahol nem csupán a homília, hanem a liturgikus elemek is figyelembe veszik az adott korosztály igényeit. Gond az, hogy mindezek elsősorban városokban megvalósíthatóak, hiszen a kisebb településeken szolgálatot teljesítő lelkipásztorok több filia teendőit ellátva ritkán tudnak vállalni egy-egy korosztály számára szentmise celebrálását. Célszerű ezekben a helyzetekben állandó diakónusok és hitoktatók közreműködését igénybe venni. Ezáltal lehetőség lenne a katekézis során felkészülni a közös szentmisékre, ezáltal a két esemény egészségbe szerveződne a gyermekek életében.

6.3. Közösség szerepe

A kutatás adatai alapján kijelenthető, hogy a közösségek megtartó ereje kiemelten döntő tényező az egyházban maradás szempontjából. A közösség hiánya jelentősen befolyásolja az egyháztól való eltávolodást,²³ a közösség megléte pedig a legfontosabb tényező a megtérés-történetekben.²⁴

A megfelelő következtetések levonása során kiemelten kezelni kell a közösségek jelentőségét. Már a kisgyermek is egyfajta közösségbe kerül, ha óvodásként katekézisére jár. Fontos azt a célkitűzést szem előtt tartani, hogy növeljük bennük a közösségbe tartozás érzését, ennek szellemében megismertetni őket Jézus Krisztussal és beszélni Isten szeretetéről. Valamennyi korosztály számára azokat az elemeket kell erősíteni, mely az össze-

21 (szerk.) Szőke János (1998): *Hittan – de hogyan?* Don Bosco Kiadó, Budapest. 205–236.

22 Fogassy Judit (2002): *Katekéták kézikönyve*. Szent István Társulat.

23 Vö. 2. számú táblázat

24 Ferenczi Ferenczi – Keszei – Thoma: *A megtérés tényezői I. című tanulmánya alapján*, In: *Deliberationes* 2010/2. 57–82.

tartozást erősíti közöttük.²⁵ A Magyar Kateketikai Direktórium iránymutatása alapján lényeges végiggondolni a gyermek- és ifjúsági katekézis mellett a családi katekézis jelentőségét. Plébániákon, egyházközségekben célszerű az egyes katekéziseket párhuzamosan, egymást kiegészítve működtetni. Az összetartozás élménye így nem csupán az azonos korosztályok között erősödik, hanem családok, azonos korúak és generációk között egyaránt. Különböző lelki, szabadidős, karitatív programok megszervezése erősítheti a csoportokban az egymásra figyelés jelentőségét, az egységet Krisztusban.

Lényeges ugyanakkor kiemelni azt, hogy jelentőséggel bír a katekézisre készülők közösségének erősítése is. Már képzésük során fontos olyan programokat, projekteket megvalósítani és megvalósíttatni, mely hozzájárul közösségi élmények megtapasztalásához és azon keresztül közösségek létrehozásához is.²⁶

6.4. Ismeretközpontú hitoktatás helyett tapasztalatközpontú katekézis

Az alcím nem véletlenül hordozza elsőként a hitoktatás szót. Számos felnőttkori megtérő beszámolójában azt olvashattuk, hogy a katekézis nem volt más számukra, mint hitismeretek átadása, számonkérés a tanultakról, az oktató jellegű stílus volt uralkodó. A nem megfelelő katekézis az adatok alapján a válaszadók 15%-ánál váltott ki negatív hatást.²⁷

Éppen ezért lényeges, hogy a katekézis minél hatékonyabban működjék. Amint az előző alfejezetben említésre került, a közösség szerepe nélkülözhetetlen. Ez ad biztos alapot a közös élmények megszerzésére egymással, mint élő krisztusi közösséggel. Az élményközpontúság fogalmába tehát ez is szorosan beletartozik, ám ezt fontos kiegészíteni a megfelelő módszertani felkészültséggel. Legfontosabb kulcsszavak ezzel kapcsolatban: változatosság, életkori és hitfejlődési megfelelőség, interaktivitás.²⁸

A fenti megállapítások akkor valósulnak meg maradéktalanul, ha a hitoktatás kizárólagos hitismeretek átadása helyett katekézis történik az iskolákban/plébániákon, ahol középpontban a hívő egyén és a hívő közösség hitének elmélyítése történik Jézus Krisztussal való legteljesebb közösségben.²⁹

BEFEJEZÉS

A kutatás eredményei adatok szintjén az alábbiakban összegezhetőek:

Az eredmények szerint a válaszadó megtérők közel kétharmadát (65,5%) vallásosan

²⁵ Györgyiné Koncz Judit (2010): A pedagógus lét etikai vonásai. In: Magyar Református Nevelés, XI. évfolyam 4. sz. 46.

²⁶ Kozma Gábor (2009): Képzési-nevelési rendszer modellje a hittanárképzésben. In: Deliberationes. 2009/2. 99–101.

²⁷ Vö. 2. számú táblázat

²⁸ Magyar Kateketikai Direktórium (2000). Szent István Társulat. 10. rész

²⁹ Keszeli Sándor: A tapasztalat az első evangelizációban és az első katekézisben. http://www.gfhf.hu/contentviewer/getfile/filestore/downloads/konyvtar/keszeli/A_tapasztalat_az_első_evangelizacioban_es_a_katekezisben.pdf [2011-03-25]

nevelték. A válaszadók több mint fele járt gyermekkorában katekézisre/hittanra, a megtérők közel fele (46,1%) nyert beavatást saját egyházi közösségébe.

A vizsgálat kiértékelése szerint, a válaszadók azon része, amely gyermekkorában részesült intézményi vagy családi szinten vallásos nevelésben, majd később eltávolodott az egyháztól, a gyermekkori élményekre vonatkozóan 92%-uk jelzett vissza pozitív hatásról. Legtöbben a hitbéli alapok megismerését tartották kiemelten fontosnak (46%), a vallási szokások, az egyház ismeretét 37%-uk jelölte meg pozitívumként, a hívő szülő illetve pap példája 32,5%-ra gyakorolt jelentős hatást.

A gyermekkori vallásos nevelés hátráltató hatásairól a következő adatok születtek: legnagyobb arányban (24%) a taszító isten-, egyház- és kereszténykép és a vonzó közösség hiányáról számoltak be, 15% a megfelelő katekézis hiányát jelezte, közel azonos arányban a megszokás, kötelesség és a szülői példa hiánya jelent meg (11,8–10,3%). Ezek az eredmények felhívják figyelmünket a hittanárok képzésének korszerűsítésére, az intézményes hitnevelés létjogosultságára, egy új kateketikai szemlélet és katekéta-kép gyakorlati megvalósítására.

Az eredmények alátámasztják a magyar egyházban az elmúlt években megfogalmazott pasztorális prioritások időszerűségét. Összhangban vannak továbbá azzal a – hivatalos egyházi dokumentumokban megfogalmazott – szükségszerű elvárással, miszerint fontos kiemelten foglalkozni a katekéta- és hittanárképzés minél hatékonyabbá tételével.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ad Gentes. Határozat az egyház missziós tevékenységéről. In: A II. Vatikáni Zsinat tanítása (1986). Szent István Társulat
- A Katekézis Általános Direktórium (1998). Szent István Társulat, Budapest
- Ferencz Zoltán – Keszeli Sándor – Kovács-Krassói Anikó: A megtérést elősegítő tényezők a mai magyar fiatal- és felnőttkori megtérők életében. In: *Deliberationes* 2008/1.
- Ferenczi Zoltán – Keszeli Sándor – Thoma Sándor: A megtérés tényezői I. In: *Deliberationes* 2010/1.
- Ferenczi Zoltán – Keszeli Sándor – Thoma Sándor: A megtérés tényezői II. In: *Deliberationes* 2011/1.
- Fogassy Judit (2002): A szentmise katekézise. Szent István Társulat
- Fogassy Judit (2002): Katekéták kézikönyve. Szent István Társulat
- Györgyiné Koncz Judit (2010): A pedagógus lét etikai vonásai. *Magyar Református Nevelés*, XI. évfolyam 4. sz. 40–49.
- Györgyiné Koncz Judit: Pályaismeret, pályaorientáció. Budapest, 2005. Károli Egyetemi Kiadó.
- „Ifjúság2008Gyorsjelentés” http://www.piarista.hu/system/files/ifjusag2008_gyorsjelentés_090520.pdf
- Keszeli Sándor: A tapasztalat az első evangelizációban és az első katekézisben. http://www.gfhf.hu/contentviewer/getfile/filestore/downloads/konyvtar/keszeli/A_tapasztalat_az_első_evangelizacioban_es_a_katekezisben.pdf 2011.02.25.
- Kozma Gábor (2009): Képzési-nevelési rendszer modellje a hittanárképzésben. *Deliberationes*. II. évfolyam 2. sz. 99–108.
- Kozma Gábor (2010): Nevelésügy – lehetőségek és remények. *Katolikus Pedagógia*, I. évfolyam. 1. sz. 125–129.
- Magyar Kateketikai Direktórium (2000). Szent István Társulat, Budapest
- (szerk.) Szőke János (1998): *Hittan – de hogyan?* Don Bosco Kiadó, Budapest

*Kovács-Krassói Anikó
tanársegéd, GFHF*